

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2018»
XIII Халықаралық ғылыми конференциясы

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

XIII Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2018»

The XIII International Scientific Conference
for Students and Young Scientists
«SCIENCE AND EDUCATION - 2018»

12th April 2018, Astana

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2018»
атты XIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2018»**

**PROCEEDINGS
of the XIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2018»**

2018 жыл 12 сәуір

Астана

УДК 378

ББК 74.58

Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2018» атты студенттер мен жас ғалымдардың XIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2018» = The XIII International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2018». – Астана: <http://www.enu.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2018. – 7513 стр. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-997-6

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 378

ББК 74.58

ISBN 978-9965-31-997-6

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2018

мынандай жеке айдарларға бөлемін: «Ақпарат», «Ректор блогы», «Сырласу», «Шығыс ордасы», «Sport», «Студентке көмек», «Жыр жауһары», «Ару жандар», «Назарда», «Сіз білесіз бе?» тәрізді. Ең соңғы беті мотивацияға арналады. Осы сайт арқылы жастарды оқуға, білімдерін кеңейтуге, түрлі салалардан хабардар болуларына, саясатқа араласуларына, ең бастысы, жастарға арналған онлайн-журнал арқылы қазақ тіліне қызығушылықтарын арттыруға үлесімді қосамын.

Қазіргі қазақ блогерлері өз тақырыптарын таба алған, қоғамдағы демократиялық дамуды жақтайтын, әлеуметтік жауапкершілікті түсінетін, қоғамдық мүдде, ұлттық ұстаным туралы өз тұжырымдары бар, ол тұжырым, түсініктері халықтық таныммен сабақтас екендігін талдадық. Ендеше бүгінгі қазақ журналистикасындағы блогерлік өз бағыты, өз тақырыбы, өз мақсат, міндеттері айқын құрылым деген бағаға лайық.

Жалпы жаңа медианың басты ұмтылыстары осындай. Бір білеріміз, ғаламтор пайдасы мен зиянына қарамастан адамзаттың ажырамас құндылығына айналып үлгерді. Енді, оны санамыздан алыстату мүмкін емес. Тек ғаламтордың оның әсерінен туындаған бұқаралық ақпарат құралы – жаңа медианы өз ой-санамызға лайықтап қолдансақ болғаны.

«Қай елдің баспасөзі күшті болса, сол елдің өзі де күшті» деп алаш қайраткері Міржақып Дулатов XX ғасырда айтса, XXI ғасырда бұл аталы сөздің де мағынасы жалғасын тапқандай.

Демек, қай елдің ақпарат кеңістігі, ғаламторы күшті болса, сол ел ғана өзінің «ақпараттық формасын» қалыптастырып, ақпараттық экспанциядан қорғанбақ, басқаға мойындатпақ, өзін дамытпақ.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Шындалиева М. Шетел журналистикасы: оқулық. – Астана: Фолиант, 2013. – 254 б.
2. Forbes әлемдегі ең бай блогерлер туралы жазды. <http://www.kazinform.kz/ru/forbes>. – 2016, 7 желтоқсан.
3. Еркімбаев А. Жауқазын ғұмырды жылатқан... жауыздық // <https://urimtal.wordpress.com/> – 2014, 19 қыркүйек.
4. Кенжебек Ө. Кім президент болғысы келеді? // Абай. kz сайты. – 2011, 2 наурыз.

ӘОЖ.Ж.655

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КОНВЕРГЕНТТІ ЖУРНАЛИСТИКАНЫҢ МОДЕЛЬДЕРІ

Жанғазиева Мадина Аманбекқызы

madonna_1501@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ журналистика
мамандығының 4 курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – М.Б.Шиндалиева

Қазіргі кезде онлайн редакцияларда кеңінен қолданылып жүрген мультимедиялық құралдарға тоқталсақ. Әлеуметтік желілерде және жаңалықтар сайттарын қарайтын қазіргі заманғы оқырманды бүгінгі күні сирек сұранысқа ие, қабылдауға қиын мәтіндер қызығушылығын туғызбайды. Редакторлар мен журналистерге мұндай сәтте көмектесу үшін мультимедиялық және визуализациялау бағдарламалары бар, яғни маңызды ақпаратты қызықты суреттелген әрі қысқа форматта ұсынуға жағдай жасайды. Қазақстанда мұндай стильде мультимедиялық редакция «iStory.kz» қызмет атқарады. Ал енді «Forbes.kz» және «iStory.kz» бірлесіп мультимедиялық мазмұнды жасау үшін жұмыс істеп жүр.

Шетелдік БАҚ түрлі мультимедиялық әдістемелерді белсенді пайдаланады. Атап айтар болсақ, интерактивті карталар, подкасттар (дыбыстық файлдар – F), инфографика, 3D анимациялық инфографика, компьютерлік графика және тағы басқа. Қазақстанда бұқаралық ақпарат құралдары негізінен классикалық журналистік форматта жұмыс істейді. Бұл

кемшіліктің орнын толтыруға тырысып, жаңалықты аудиторияға «өтімді» етіп жасай алатын мультимедиалық әдістемелерді пайдалана отырып, Қазақстан үшін «Longrids» жаңа форматында жұмыс істеуге біртіндеп көшу керек (ағылшын тілінен «ұзын мәтіндер» - F). «Istory.kz» мультимедиялық басылымы, негізін қалаушы Әділ Арыстанғалиевпен 1,5 жыл бұрын блог паркіндегі «yvision-де» іске қосылды. Ал сайт 2015 жылдың басынан бастап жұмыс істейді.

Мультимедиалық материалдарды қалай жасау керек деген сұраққа жауап берер болсақ, ең алдымен көп уақыт керек. Сондықтан бәрін алдын-ала дайындауға тырысу қажет. Автор мәтінді жазады, фотограф фотосуретті өңдейді, эзирлеуші интерактивті «чиптерді» қолдануға болады, дизайнерлер инфографика жасайды, сол уақытта редактор подкаст дайындайды. Содан кейін сайт әкімшісі бұл ақпаратты ұзақ мерзімді форматта жасайды. Барлық жұмыс кем дегенде жарты күнді алады.

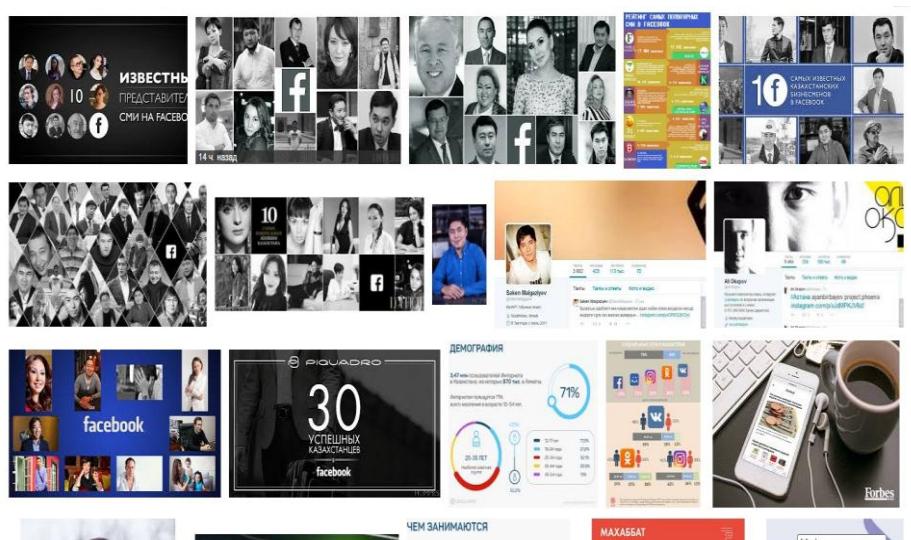
Мысал ретінде жоғарыда атап өткен «Istory.kz-тің» ішкі «жағдайына» тоқталайық. Мультимедиялық басылымының құрастырушысы А.Арыстанғалиевтің айтуы бойынша ондағы материалдардың тақырыптары әлеуметтік желілерді көп «қаралған» және қолданушылар арасында резонанс тудырған тақырыптарды қозғауға тырысады. Сонымен қатар, әлеуметтік желілерде талқыланатын тақырыптар арқылы сіз толыққанды қызықты материалға «ауытқи» аласыз. Мысалы, жақында ауыл ішін су басты – бұл әлеуметтік желілерде көп талқынды. «IStory.kz» редакциясы осы тақырыпқа қатысты фотосуреттер мен хабарларды таңдап алып, жүктеп салған қысқа бейнелерден, шолу видеосын жасаған. Нәтижесінде ол YouTube-та 4 мыңнан астам рет қаралды. Сондай-ақ бұл сайт қызықты әңгімелер жасауда да алдына еш онлайн редакцияны шығармайды. Мысалға, жақында елдегі компьютерлік ойындарды кім білетін туралы әңгіме болды. Ал «Istory.kz» редакциясы ескі Алма-Ата туралы материалда жұмыс істеген кезде XX ғасырдың басынан бастап бүгінгі күнге дейін сақталған ескі объектілердің геолокациясымен интерактивті картасын жасаған. Олар осындай 19 ғимарат болғанын және олардың барлығы қаланың белгілі бір аумағында шоғырланғанын анықтаған.

Ендігі кезекте, «Istory.kz-тің» қолданатын мультимедиалық құралдарына тоқталсақ. Олар: видеосюжеттер мен видеороликтер, геолокациясы яғни, геоорыны бар интерактивті карталар, подкасттар, 3D-анимация, timeline-хронологиясы, анимациялар, инфографика, иллюстрациялар, панорамалық фотосурет, компьютерлік графика (Google, Яндекс негізделген карталарымен жұмыс). Сондай-ақ редакция мультимедиялық контентпен жұмыс істеуге көмектесетін қосымша тораптарды сатып алып, өз сайтына кірістіреді. Мысалы, жақында 3D форматында анимациялық хронология жасау мүмкіндігі болды. Редакцияда 50 мультимедиялық құралдың тізімі бар. Қазір олардың 10-ын ғана пайдаланып, қалғанын меңгеру үстінде. Сол жаңа мультимедиялық құралдың бірі анимациялық инфографиканы жасауға мүмкіндік беретін жаңа құрал. Бұл дегеніміз, пайдаланушы статистикалық суретті ғана емес, сонымен қатар суретті «белгілеп» және нысанның жанынан, артқы жағынан көре алады. Инфографиканың автокөлік түрінде ұсынылғанын елестетіп көріңіз, сіз оның маторын, машинаның астыңғы бөлігін және багажын ашып көре аласыз. Бұл қолданушының мүмкіндіктерін арттырады. Сол сияқты тағы бір өте қызықты құрал сфералық бейне. Пайдаланушы жаяу жүргіншілердің серуендегенін, автокөліктерді қозғалғанын көре алады. Сонымен қатар, аспанға «қарап» немесе кері бұрылу сынды әрекеттерді орындай алады. Бұл виртуалды саяхат сияқты, бірақ оның қасында – қатып қалған фотосуреттер емес, қозғалатын «тірі» суреттер. Тағы басқа құрал жоғарыда айтып өткен таймлайн. Бұл тарих туралы айтқымыз келсе (мысалы, «Forbes Kazakhstan» журналы тарихын) пайдалану ыңғайлы. Белгілі бір уақытқа байланысты оқиғаның қалай басталғанын мәтіндер мен суреттердің, бейнелердің қосындысымен көрсете аламыз. Бұл аудиторияның ақпаратты қабылдауын жеңілдету мен тездетуге, сондай-ақ эмоционалды әсер етуге жағдай жасайды.

Ескеріп қарасақ, қазақстандық медиа бұл құралдарды әлі де белсенді пайдаланбайды. Біздің ойымызша, бұған қарапайым нәрсе – бұқаралық ақпарат құралдарында бюджет жеткіліксіз. Қазақстанда бұқаралық ақпарат құралдарына инфографика салатын бірнеше

компания бар, бірақ олардың қызметтері өте қымбат. Өзіңізге жақсы инфографиканы жасау үшін көп мөлшердегі ақпараттарды бейнелейтін және айқын сурет қалыптастыратын иллюстраторды, дизайнерді жалдауға тура келеді. Бұл да пайдасыз.

Енді «Istory.kz» редакциясы жасаған инфографикалардан мысалдар келтірсек.

Жоғарыда мультимедиялық құралдардың және әдістердің ішінде подкастинг ұғымы қолданылды. Соған кеңірек тоқталып, елімізде қолдану аясы туралы сөз қозғасақ. Подкастинг (Ағылшынша «broadcasting» хабар тарату [1] – кез-келген жердегі хабар тарату) – Интернетте радио және теледидар бағдарламалары стилінде аудио немесе бейне файлдарды (подкасттарды) жасау және тарату процесі (Интернетте хабар тарату). Әдетте, подкасттар белгілі бір тақырыпқа және жарияланымдық кезеңділікке ие.

Подкастар алғаш 90-жылдары шыққанымен, қазір қайта жанданып отыр. Бұл негізінен адамдар мобильдік құрылғыларды көбірек қолдануымен байланысты. Оған жарқын мысал ретінде Чикаго қоғамдық радиосы (WBEZ) былтыр шығарған «Serial» подкастын атауға болады. Ол подкаст әлемінде ең танымал жобаға айналып, «iTunes-та 5» миллионнан артық рет көшіріп алынған.

Подкастар – әдетте оларды жасаушылардың веб-сайтынан тындауға болатын тегін аудиофайлдар, бірақ қолданушылар көбінесе оларды мобильдік құрылғыларына көшіріп алып, жүре тындағанды ұнатады. Подкастар алуан түрлі тақырыптарға арналады, оның ішінде журналистика мен БАҚ дамуы да бар. Қазір журналистерге подкастармен жұмыс істеуді меңгеру бұрынғыдан ерекше қажет болып келеді. Сондықтан да бізге компьютер немесе мобильдік құрылғы көмегімен аудиошоу жасауға көмектесетін онлайн-құралдар керек.

Подкаст – бұл жеке аудио файлы (әдетте MP3, AAC, Ogg / Vorbis форматында (аудио үшін), Flash Video және AVI (бейне подкасттар үшін) немесе жазылуға мүмкіндігі бар бір интернет-ресурста жарияланған осындай файлдардың тұрақты жанартылған сериясы. Подкастер – әуесқой немесе кәсіби негізде подкастинг жасайтын адам. Подкастингтің технологиялық базасы RSS немесе Atom форматы болып табылады, ол қосылған медиа-объектіні сипаттайтын корпустың нақты элементімен («тіркеме») болады (сурет, бейне клип, дыбыстық жазба файлы және т.б.) Элементтің атрибуттары болады: url — дыбыстық файлға сілтеме; length — байттардағы нысанның өлшемі; type — объектінің MIME түрі (мысалы, «audio / mpeg»).

Подкаст жасау және жариялау процесі бірнеше кезеңде жүзеге асырылады: Подкаст туралы идеяны іздеу, оның тақырыбын анықтау. Мерзімдік подкасттарды жазудан бұрын, әдетте, жазба кезінде баяндау үдерісін жеңілдететін оның жоспары (көрсетіледі) жасалады.

Жабдықтарды дайындау. Әдетте жазуға арналған сандық немесе аналогтық микрофон қолданылады. Жазу сапасын жақсарту үшін дыбыстық сигнал сандық немесе аналогтық араластырғышты пайдаланып, әртүрлі сүзгілерді қолдану арқылы өңделеді.

Подкаст жазу. Дыбыстық сигнал бағдарламалық жасақтама немесе аппараттық құрал арқылы түсіріледі. Бағдарламалық жасақтаманы (яғни дыбыстық редакторларды) пайдаланған кезде, әрбір адамның сигналы бөлек аудио трекке жазылады. Қашықтағы әңгімелер арасындағы байланыс Интернет-телефония арқылы жүзеге асырылады.

Монтаждау. Подкастты орнатқан кезде аудио тректердің реті мен дыбысы синхрондалады, шу мен шу жойылады, әртүрлі музыкалық келісімдер қойылады. Подкасттарда podsafe музыкасы музыкалық үйлесім ретінде қолданылады.

Подкастты жариялау. Дайын подкаст, битрейт 64-тен 128 кбит / с, әдетте осы подкастқа арналған әртүрлі подкасттарда, блогтарда және веб-сайттарда жарияланады. IJNet сайты жасаған журналистер өз подкастарын жасау үшін қолдана алатын сервистер тізімін назарларыңызға ұсынамыз. «Spreaker»: жақында жасалған, «радиоэфир жұлдыздарын» жарқыратуды мақсат ететін мобильдік қосымша. Оның көмегімен кез келген пайдаланушы тікелей эфирде подкаст не радишоу жасай алады. Бұл қосымшаның диджей пульті функциясы аудиожинақтан музыка таңдап, оны шоуға қоюға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, қосымшада танымал подкастармен жақынырақ танысуға да болады. Қосымшаның өзі жақында ғана шықты, ал «Spreaker» веб-платформасы бірнеше жылдан бері бар. iOS, Android және Windows құрылғыларына арналған.

Opinion podcast: iOS-қа арналған қолданылуы оңай бұл мобильдік қосымша аудиожазбаларды өңдеп, бөлісуге мүмкіндік береді. Қосымшаның тегін нұсқасымен ұзақтығы он минут подкастар жасауға болады. Ақылы нұсқасымен (3.99 доллар) шексіз аудио жаза аласыз.

BlogTalkRadio: бұл веб-платформа өз компьютеріңіздің жұмыс үстелінде радишоу жазып, оны подкаст түрінде сақтауға мүмкіндік береді. Сервис ақылы да, тегін де қызметтер ұсынады. Бұл - подкастинг сервисін ұсынған алғашқы веб-құралдардың бірі. Осы платформадағы өзге жазбалардың арасынан Колумбия университеті журналистика мектебінің және басқа да көптеген жергілікті жаңалық агенттіктерінің вебкастарын таба аласыз.

SoundCloud: бұл - аудио жазуға арналған қосымша және 175 миллион белсенді пайдаланушысы бар, тәуелсіз музыканттардың өзін-өзі таныту алаңы болып отырған веб-сайт. Жақында подкаст жасаушыларды да өз қатарына қосып, оларға өз шоуларының RSS-каналына сілтеме жасауға және оларды iTunes пен өзге де подкаст сервистері арқылы жұртқа ұсынуға мүмкіндік берді. SoundCloud пайдаланушылары үш сағатқа дейін аудионы тегін жүктей алады. Одан ұзағырақ жазбалар үшін сервис түрлі ақылы нұсқалар ұсынады. Қосымша iOS пен Android құрылғыларына арналған.

Buzzsprout: бұл веб-құрал подкастарды компьютердің жұмыс үстелінде жазып, өңдеп, жариялауға мүмкіндік береді. Сіз екі сағатқа дейін аудионы тегін жазып, подкастыңызды сайтта 90 күн сақтай аласыз. Ақылы нұсқалар бұдан да артығырақ мүмкіндіктер береді. Сондай-ақ, пайдаланушылардың контентіңізге деген қатынасын көріп отыру үшін сервис сараптама да ұсынады. Сонымен қатар, бұрынғы подкастарыңыз болса, оларды сізге iTunes арқылы жазылуға мүмкіндік беретін, бапталатын веб-сайтта жариялай аласыз. Buzzsprout-пен жұмыс істей бастау туралы толық сеніммен айтуға болады.

Universal McCann компанияның зерттеулері әлемнің үнхабар тыңдаушыларын санап, Қытай – үнхабар тыңдармандар саны ең көп мемлекет екенін анықтады. Былтыр Қытайда үнхабарларды 74% респондент тыңдаған екен. Екінші орында Филиппины – 61%, одан кейін Ресей (58%), Испания, Оңтүстік Корея т.б. АҚШ бұл тізімде (әрине, тізімге барлық мемлекеттер алынбаған) соңғы орында [2]. Ал елімізде подкасттар кеңінен сұранысқа ие болмаса да, өзіндік аудиториясы бар. Ол енді ғана дамып келеді. Менің ойымша подкасттар радионың функциясымен пара-пар. Одан тек бір ғана ерекшелігі қажетті тақырыпты таңдап алатындығында. Подкасттарды ыңғайлы тыңдау үшін жаңартылған подкасттарды автоматты

түрде жүктеп тұратын Zune Software, iTunes, Rhythmbox, gPodder, AmaroK немесе Banshee сияқты көптеген бағдарламалық өнімдер бар.

Мультимедиялық журналистика негізінде ресми құжаттардың жалықтыратын статистикасында қызықты оқиғаларды табуға және оларды қолжетімді және көрнекі түрінде бейнелеуге көмектеседі. Мультимедиялық журналистика алғашқы рет АҚШ пен Ұлыбританияда танымал болды және тек 2009-2010 жылдары Германияға жетті. Жалпыға қолжетімді статистикалық ақпараттың үлкен мөлшерін пайдалана отырып, журналист оларды талдайды және сүзеді және нәтижелерді, мысалы, графиктер, тізімдер немесе интерактивті карталар түрінде бейнелейді. Осылайша, ақпарат көзге көрінетін және қолжетімді болады, ал мәтін екінші роль атқарады. Оның ішінде қазіргі таңда көпті қызықтырып отырған әдіс анимация болып табылады. Бұл орайда алдыңғы көшті бастап тұрған Алаш арыстары сол ғасырда-ақ үлгі алуға насихаттаған Жапония елі. Анимациялық әдісті қолдану арқылы аудиторияға ақпарат оқиға орнында болғандай әсер қалдырады. Мұндай әдістер журналистік зерттеулер мен репортаждарда кеңінен қолданылады. Мысалы, Жапонияда атақты спортшының құпия өлімі туралы зерттеу материалында, анимацияның көмегімен болған оқиғаның бейне анимация нұсқасы жасалып, іс-әрекеттің қалай жүзеге асқаны тәпшітеліп түсіндіріледі. Сондай-ақ, атақты паралимпиадалық спортшының досының өлтірілуімен байланысты жаңалықтарды жарыққа шығару кезінде репортаждық визуалды мазмұнды ауыстыру ретінде анимацияның қолданылуы үлгі болып табылады.

Тергеу барысында спортшының нұсқасы әзірленді, оған сәйкес ол қызды қарақшылармен шатастырды. Бұл нұсқада бейнеде егжей-тегжейлі көрсетілді. Бейнеде спортшының үйінің ішкі көрінісі анық, онда қайғылы оқиға болды ұрылықшы өтіп кетеді де, спортшыны сол ұрылықшымен шатастырып, шабуыл жасалғандығы айқын бейнеленеді. Сондай-ақ батыс журналистикасынан бір мысал келтірсек. Атақты гольфист Тайгер Вудс автокөлік апатына тап болған кездегі оқиғаны аниматорлардың шеберлігімен компьютерлік графикада дәл солай бейнелеп берді. Бұл істің анық қанығын тауып, білуде маңызды роль атқарды. «Репортаждық анимация» пайдалану БАҚ тілшілері оқиғаны түсіру мүмкін болмады, немесе сахна рұқсат жоқ жағдайларда мәтінді суреттейді мүмкіндік береді. Сондай-ақ, анимациялық мазмұн бұқаралық ақпарат құралдарында әдепке жатпайтын оқиғаларды эскиздеуге мүмкіндік береді. Жапониядан соң анимацияны журналистика саласында кеңінен қолданатын Қытай елі.

Қорытындылай келе, медиаконвергенция мен мультимедиялық журналистиканың дамуы нәтижесінде журналистика жаңа шыңға жетті. Оның негізінде ақпараттық жанрдың өзін көркемдеп, иллюстрациялар мен анимацияларды қолдану арқылы «тірілту» мүмкіндігі пайда болды. Алайда бұл журналистің жұмысын екі есеге көбейтіп, журналистке қойылатын талаптар арта түсті. Зерттеу барысы көрсеткендей, қазіргі таңда журналист тек бір журналист қана емес, сонымен қатар ІТ маманы әрі дизайнерлікке де қыры болуы керектігін көрсетеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Quinn S., Filak V. F. *Convergent Journalism an introduction*. Amsterdam: Focal Press, 2005. P. 147.
2. Jacobson S., Marino J., Gutsche R. *The digital animation of literary journalism // Journalism*. 2015. First published online February 5, 2015.